

[ט] בזמן הזה אין לו שיעור לנר חנוכה⁷⁹, לכך אסור בהנאה כל הנר אפילו שהיה הנר גדול⁸⁰, אבל יכול לכבות הנר כשהדליק השיעור, ויכול להדליק בו אחר או הוא עצמו בליל אחרת⁸¹.

[י] ואע"ג שהדין כבתה אין צריך לחזור ולהדליק⁸², מ"מ המנהג להדליק⁸³ כיון שהוא אסור בהנאה⁸⁴.

[יא] ומותר לראות ראשי פרקים בספר גבי נר חנוכה⁸⁵.

[יב] וזכורני, שהיה מדליק על שמן זית כשאפשר לו⁸⁶, בנר של מתכת העשוי קנים קנים. והיה מדליק בכל לילה בתחילה על קנה אחד שלא הדליק עליו קודם בזה החנוכה, משום שהיה נקי מאחרות⁸⁷.

[יג] ואמר שאין נפקותא בכך שאם הנר דולק במקום זה ואחזו הנר בידו והניחה במקום אחר סמוך לזה המקום כדי לפנות מקום לחבירו, או בענין אחר. לשנה אחרת אמר, דכתב הגהה במיימוני בהלכות חנוכה⁸⁸ ואין מגביהין אותה ממקומה⁸⁹ וכו'. ואמר, ואם מגביה אחר ממקומה מ"מ המדליק היה יוצא⁹⁰.

[יד] ולאחר שאמר הברכה בא"י אמ"ה אקבוצ להדליק נר שלחנוכה⁹¹ היה מדליק מיד, ושאר ברכות אמר בשעת הדלקתן⁹², ואע"ג דבסמ"ג כתב במצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת לחם וכו'⁹³, עד ונר חנוכה לא יענה אמן מפני שהוא חשוב הפסק, עיי"ש⁹⁴.

הרמ"א סי' תרעג סע' א.
87 הטור סי' תרעג והשו"ע שם סע' ג פסקו שבנר מתכת גם אם הדליק בו לילה אחד ונעשה ישן כשר לנר חנוכה. מבואר כאן שיש הידור בנר חדש גם במנורת מתכת, ולכן את הנר הראשון שהוא עיקר המצוה הקפיד רבינו להדליק על קנה שלא הדליק עליו עדיין. וע"ע במנהגי מהרי"ל עמ' תו סע' ו בשינויי נוסחאות אות ג בשם מהר"ם.
88 פרק ד אות א, ע"פ מסכת סופרים פ"כ אות א.
89 המ"ב סי' תרעד ס"ק ו הביא מחלוקת אחרונים האם מותר לטלטל נר חנוכה ממקום למקום.
90 שהרי הדלקה עושה מצוה. משמע שאם הגביהה בעצמו לא יצא ידי חובה, וכך משמע גם במ"ב סי' תרעד ס"ק ו.
91 כנוסחת הרבה ראשונים, וכן הוא במנהגי מהרא"ק סי' עא, מנהגי מהרי"ל עמ' תד ומנהגי ר"א טירנא עמ' קמב. ועיין בשו"ע סי' תרעו שפסק לומר "נר חנוכה", ושם במ"ב ס"ק א. וצ"ע שבתרוה"ד סי' קב הנוסח "נר חנוכה", וכאן הנוסח "שלחנוכה".
92 וכ"כ בחידושי הריטב"א ובמאירי שבת כג, א שיש אומרים לברך ברכות אלו אחר שהתחיל להדליק.
93 עשין כז.
94 הסמ"ג כתב שם, שלמרות שהמברך עונה אמן

79 בזה"ז שמדליקים בפנים נחלקו הראשונים האם צריך ליתן שמן כשיעור חצי שעה או שאין צריך שיעור, ראה בדרכי משה סי' תרעב אות א.
80 יש כאן חידוש, שע"פ הדעה שאין שיעור לנר חנוכה בזה"ז יוצאת גם חומרא, שכל הנר הוקצה למצוותו, שהרי כל זמן שדולק מקיימים מצוה וכשמדליק אינו יודע מתי יכבה או יכבנו.
81 וכ"פ בשו"ע סי' תרעב סע' ב שאפשר לכבותו לאחר השיעור.
82 שבת כא, ב. וכ"פ בשו"ע סי' תרעג סע' ב.
83 וכ"כ באור זרוע הלכות חנוכה סי' שכב ובשו"ת מהרש"ל סי' פה שטוב לחזור ולהדליקה. וכ"פ המ"ב סי' תרעג ס"ק כז.
84 כדין נר שכבה תוך זמנו שאסור בהנאה (שו"ע סי' תרעז סע' ד). בשו"ת מהרש"ל שם נימק באופן אחר, שיש בכך הידור מצוה ולא גרע ממהדרין.
85 אפילו תשמיש עראי או תשמיש קדושה אסורים לאור הנר לפי חלק מהראשונים, ועיין בשו"ע סי' תרעג סע' א, אבל תשמיש קדושה דרך עראי נוטה הבה"ל שם (ד"ה ויש מי שמתיר) להקל.
86 שבת כג, א. וכ"כ במנהגי מהרי"ל עמ' תג שכך נהג מהרי"ל. במנהגי ר"א טירנא עמ' קמד כתב ששמן זית מצוה מהמובחר, או שעוה. וראה בהגהת

ויש בברכה זו י"ג תיבות⁹⁵, וגם בדייקות אמר שלחננוכה בתיבה אחת⁹⁶.
ואמר בברכה בימים ההם בזמן הזה⁹⁷, ולא ובזמן הזה בוא"ו⁹⁸.

[טו] הנרות הללו אנחנו⁹⁹ מדליקין על הניסים ועל הישועות ועל הנפלאות שעשית לאבותינו על ידי כוהניך הקדושים, וכל מצות¹⁰⁰ שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הן, ואין לנו רשות להשתמש לאורן אלא לראותן בלבד, כדי להודות לשמך על ניסוך ועל נפלאותיך ועל ישועתיך, ברוך שהחיינו ואשר עשה ניסים.

וזה הנוסח כתבתי מכתבת ידו וכן מהר"י מינץ יצ"ו¹⁰¹, וראה שהקדים שהחיינו לאשר עשה ניסים¹⁰². ולפי מה שמצאתי במסכת סופרים¹⁰³ ורציתי לדקדק, ברוך שהחיינו ואשר עשה ניסים אינו מנוסח הנרות הללו, אלא סדר ברכות הוא מנה¹⁰⁴. ולא הודה לי מה"ר יעקב מיישטרי יצ"ו, אלא הנוסח כן הוא¹⁰⁵.

[טז] והבחורים מדליקים נרות חנוכה¹⁰⁶, וכן ראה ממה"ר שלום זצ"ל. כתב בספרו¹⁰⁷, ואמר השר זצ"ל¹⁰⁸ שפעם אחת היה סומך על אשתו ולא הדליק, וגם אשתו אינה מדליקה¹⁰⁹.

100 מילה זו כתובה גם במסכת סופרים שם וברא"ש שבת פ"ב ס' ח.

101 עיקר הנוסח לקוח ממסכת סופרים פ"כ הלכה ו, ויש בראשונים ובאחרונים גירסאות קצת שונות.

102 שלא כסדר הברכות, וא"כ מוכח שמילים אלו הם חלק מנוסח הנרות הללו.

103 פ"כ הלכה ו.

104 ולפי זה יוצא חידוש גדול, שאמירת הנרות הללו היא מיד אחרי ברכת להדליק. ועיין בשו"ת מהרי"ל סי' קמה ובכנסת הגדולה סי' תרעו בהגהות הטור. גם הנוסח שלפנינו במסכת סופרים מסייע להבנה זו: "בא"י שהחיינו, ואומר שעשה ניסים", משמע שהכוונה לברכות עצמן.

105 וכן צידד בספר מאמר מרדכי סי' תרעו ס"ק ה. וע"ע בהגהות מנהגי ר"א טירנא הלכות חנוכה אות כב.

106 בחורים שאינם נשואים, ואינם בביתם ואינם סמוכים על שולחן בעל הבית, ראה במ"ב סי' תרעו ס"ק א. יתכן שאם הוריהם מדליקים עליהם בביתם, מעיקר הדין מועיל כדין אכסנאי שאשתו מדלקת עליו, אלא שנהגו להחמיר, ראה בשו"ת מהרי"ל תחילת סי' קמה. וראה בסמ"ק סי' רפ שבחורים בבית רבם משתתפין עמו בפרוטה, ובמנהגי מהרא"ק סי' סח הגה ו ובמנהגי מהרי"ל עמ' תז שבחורים צריכים להדליק.

107 תרוה"ד סי' קא.

108 מהר"ש מנוישטט.

109 כ"כ תרוה"ד שם בשם "אחד מהגדולים" (והוא מהר"ש) שבגלל חשש לתקלה כזו סובר שאכסנאי יכול להדליק בברכה למרות שאשתו מדליקה עליו, ועי"ש טעם נוסף, וכן הסכים שם בתרוה"ד להלכה.

על ברכת עצמו כשהיא ברכה שבאה אחר כמה ברכות, בכל זאת "אפילו קדמו לה ברכות כגון קריאת המגילה ונר חנוכה לא יענה אמן מפני שזה היה חשוב הפסק בין הברכה ובין הדבר שמברכין עליו, ולא דמי לבונה ירושלים שכבר סיים כל אכילתו ואין כאן חשש הפסק". מבואר שכל הברכות נאמרות לפני ההדלקה. וכ"כ בשו"ת מהרי"ל סי' קמה ובמנהגיו עמ' תג, וכ"פ הרמ"א סי' תרעו ס' ב.

95 שמרמוז על י"ג מידות של רחמים, ראה בספר פרי עץ חיים למהר"ו שער חנוכה סוף פרק ד, וכ"כ בספר קב הישר סי' צו.

96 וכ"כ הרמב"ם הלכות חנוכה פ"ג ה"ד (ראה במהדורת פרנקל) ובשו"ת מהרש"ל סי' פה. וראה בשל"ה סוף ענין חנוכה שכתב טעמו של דבר. בהרבה ראשונים הם שתי מילים, וכן הוא במנהגי מהרא"ק, מהרי"ל ומהרא"ט שצוינו לעיל בתחילת ס' יד, ועיין במ"ב סי' תרעו ס"ק א. ניקוד הלמד כאן הוא בפתח, ולא כמקור חיים תחילת סי' תרעו שכתב לנקד בשו"א. 97 לפי זה פירושו, הניסים שנעשו בעבר בזמן הזה של השנה (באותו תאריך). וכ"כ בשו"ת מהרש"ל סי' סד, וכ"פ המ"ב סי' תרעו ס"ק א.

98 לפי זה פירושו, אנו מודים על הניסים שנעשו בעבר, וכן על הניסים שנעשים בזמנינו. וכ"כ בלבוש סי' תרפב ס' ב ובערוך השולחן סי' תרעו ס' ג.

99 במסכת סופרים (פ"כ הלכה ו ובמהדורת היגר הלכה ד) וכן בכל הנוסחאות שבראשונים כתוב אנו, וכ"כ בשו"ע סי' תרעו ס' ד. לעיל עמ' נה כתב מנהג רבינו שבכל מקום שכתוב "ואנו" הגיה "ואנחנו", ועי"ש בהערה טעם מנהגו.

ופעמים שהאיש ואשתו חייבים בנר חנוכה, כגון שאין להם בית מיוחד ואין שניהם יחד¹¹⁰.
[יז] ואמר, מי שרוצה לאכול סעודתו בבית אחר ידליק בביתו ולא במקום סעודה, כיון
שאכל שם באקראי¹¹¹.

[יח] ושורף בליל האחרון השמן והפתילות שנשארו¹¹². וזכורני, שלקח בכל לילה
פתילות חדשות¹¹³.

[יט] תשובה¹¹⁴. והוא מדליק קודם הבדלה כדי לאחר השבת¹¹⁵, ואע"ג שהמעשה
מהדלקה מוכח שאינו שבת¹¹⁶. ושמעתי שכתב כן בסימני אשירי בחידושי דרבי מענדלין¹¹⁷.

[כ] ואם שכח על הניסים, אם נזכר קודם שחותם הטוב יאמר על הניסים במקום שנזכר
ואח"כ ועל כולם¹¹⁸. ואם חותם הטוב חוזר לרצה, ואם חותם עושה שלום אינו חוזר¹¹⁹.
וזכורני, שאמר ב'על הניסים' ואחר כך¹²⁰ ולא אחר כך¹²¹.

ההדלקה, בגלל סברא זו שהרי כבר הוציא את
השבת בהדלקתו, ראה בספר מטה משה סי' תתקצב,
ספר נר מצוה למהר"ל מפראג ובט"ז שם ס"ק א.
117 ואינו לפנינו בפסקי רבי מנדלי קלויזנר למסכת
שבת (נדפסו בתוך ספר "שיטת הקדמונים" למסכת
שבת) פרק ב.

118 וכ"כ בביאור הלכה סי' קיד סע' ו ד"ה במקום
שנזכר. מבואר שמקום אמירת על הניסים הוא לפני
אמירת "ועל כולם", וכן מבואר לגבי פורים במנהגי
מהרא"ק סי' פב ובמנהגי ר"א טירנא עמ' קנה, וכן
הוא בסידורים קדמונים (סדר רע"ג, רס"ג, רש"י).
וראה בסדר התפילות לרמב"ם שעל הניסים נאמר
מיד אחר המילים "ערב ובוקר וצהרים", ובאבודרהם
הלכות חנוכה הובאו שתי השיטות.

119 לדעת הרבה ראשונים חוזר לעל הניסים רק אם
עדיין לא הזכיר את השם בסוף הברכה, או שלפחות
עדיין לא גמר את ברכת מודים, או שלפחות עדיין לא
התחיל ברכת שים שלום. ראה בתוס' ברכות ל, ב ד"ה
מסתברא, בטור וב"י סי' תרפב, ובמנהגי מהרי"ל עמ'
תה. בתרוה"ד סי' לח וסי' קמד הביא את שיטת ר"ת
שאם לא עקר רגליו חוזר לרצה, והביא שבסמ"ג
ובסמ"ק נקטו כמוהו, ושבתוס' (שם) כתוב שנהגו
העם כמוהו. וכן כאן מבואר כך, שרק אחר עקירת
הרגלים אין חוזרים לומר על הניסים, ודקדק לומר
שרק אחר שסיים לומר אמירת עושה שלום.

120 וכ"כ בסידור רבי שבתי סופר מפני שכך לשון
הפסוק 'ואחר כן יבוא הכהן' (ויקרא יד), וכן 'ואחר
כן תבוא אליה ובעלתה' (דברים כא).

121 כך גרסו סידור רע"ג, סידור רס"ג, מחזור ויטרי
ועוד.

גם בשו"ת מהרי"ל סי' קמה ובהגהת הרמ"א סי' תרעז
סע' ג פסקו כך. וע"ע בדינים והלכות למהר"י ווייל
סי' לא, ובשו"ת מהר"י ברונא סי' נ בשם רבינו.

110 בשבת כג, א אמר רבי זירא, בתר דנסיבי איתתא
אמינא השתא ודאי לא צריכנא דקא מדלקי עלי בגו
ביתאי. כאן מחדש שמועילה לאדם הדלקת בני ביתו
רק כשמדליקים עליו בביתו הקבוע ששם עיקר
חיובו, ולא כשמדליקים עליו בבית אחר. וכ"כ כמה
מפוסקי זמנינו, ראה בספר הליכות שלמה (פסקי
הגרש"ז אויערבך) הלכות חנוכה עמ' רסא-רסב,
ובספר ימי הלל והודאה מאת הרב פאק עמ' רנו.

111 האוכל וישן במקומות שונים נחלקו הראשונים
היכן ידליק, ראה בשו"ע ובהגהת הרמ"א סי' תרעז
סע' א. כאן מבואר שאם אוכל בבית אחר באקראי
ודאי שידליק בבית שישן בו. וכ"כ המהר"י ווייל
בדינים והלכות סי' לא, וכ"פ המ"ב שם ס"ק יב.

112 מפני שהוקצו למצוה ואסורים בשימוש, ראה
בריי"ף שבת ט, א בדפיו ובר"ן שם. וכ"פ השו"ע סי'
תרעז סע' ד.

113 וכ"כ בכלבו סי' מד ובדרכי משה סי' תרעג אות
ו שנהגו להחליפם. בשיבולי הלקט סי' קפה כתב
ע"פ מסכת סופרים פ"כ ה"ד שאין הידור להחליף
פתילות, וכ"פ בשו"ע שם סע' ד.

114 תרוה"ד סי' ס בשם ספר מנהגים, וכנראה כוונתו
למנהגי מהרא"ק סי' ע, שדבריו הובאו גם במנהגי
מהרי"ל עמ' תו ובמנהגי ר"א טירנא עמ' קמה.

115 וכ"פ השו"ע והרמ"א סי' תרפא סע' ב.

116 מפני שבכ"ז עדיף לאחר את מעשה ההבדלה,
ועיין ביאור הסברא בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד
סי' סח ד"ה ומה שכתב. יש הסוברים להבדיל לפני